

LIETUVIŲ ŽINIOS

ropelnus
ureiškimu

anau

1945 m. spalio 6 d.

Nr. 3

S U V I L T I M I Ų A T E I T I Ų

Baisioji karo audra daug šimtų tūkstančių lietuvių išplėšė iš savo tėvynės ir nubloškė toli svetur. Nepaprastai sunki dalia žmogaus be tėvynės. Ji panaši į audros su šaknimis išrautą ir toli nuo savo gimtosios žemės nusviestą medį. Ar lenta bus mums dar grįšti į gimtąją šalį, o jei ne - tai kur mes atsidursime ir ar pajėgsime svetur įleisti savo šaknis? Tai mūsų gyvybiniai klausimai.

Iš jų išplaukia didžiausias mūsų noras, didžiausias mūsų troškimas - grįžti į savo laisvą demokratiškais pagrindais tvarkomą tėvynę. Ar šis mūsų svetur atsidūrusių, be tėvynės likusių tautiečių troškimas įvyks ir kada? Mes tvirtai tikime, kad anksčiau ar vėliau, betgi mes grįšime į savo tėvynę, grįšime į ją tokią, kokios mes norime: grįšime į laisvą, demokratiškais pagrindais tvarkomą Lietuvą.

Mes į ateitį žvelgiame su šviesiomis viltimis. Tos mūsų viltys turi tvirtą pagrindą. Juk mes nuo amžių laisvę ir kultūrą mylinti tauta. Mes turėjome laisvą nepriklausomą savo valstybę. Mūsų teisių vėl ją turėti niekas pasaulyje negali užginčyti. Mes tikime į pasaulį tvarkančių jėgų teisingumą, ir mes to teisingumo nebūsime aplenkti.

Jungtinės Amerikos Valstybės ir Didžioji Britanija šį karą pradėjo prieš smurtą, prieš agresiją, vardan didžiųjų žmonių laisvės ir demokratijos idealų. Šis karas laimėtas. Siandien smurtininkų suniokiota Europa atstatoma laisvės ir demokratijos principais. Mes tikime, kad ateis eilė ir mūsų tautos bylai, ir ji bus išspręsta taip, kaip to reikalauja didieji žmonių idealai, dėl kurių kraują liejo Jungtinių Amerikos Valstybių ir Didžiosios Britanijos kariai.

Žvelgdami su šviesiomis viltimis į ateitį, turime elgtis taip, kad savo tautai išliktume kuo naudingiausiais žmonėmis. Visa tai, kas negera, kas mus, kaip lietuvius, silpnina, turime iš savo tarpo šalinti, o ugdyti tai, kas mus stiprina, kas mus daro naudingais savo tautai. Karo audros suniokiotai Lietuvai atstatyti bus reikalinga daug kūrybinių jėgų, ir jos jau dabar turi būti stiprinamos.

Nedarykime tų klaidų, kurios buvo primetamos prancūzų ir rusų emigrantams, kad jie savo emigraciniame gyvenime nieko nepamiršę ir nieko naujo neišmokę. Mes turime pamiršti savo praeities klaidas, kurių apsieiti būta, ir išmokti daug naujo, išmokti to, kas mums, sugrįžusiems į savo laisvą tėvynę, padėtų ją kuo greičiausiai ir kuo sėkmingiausiai atstatyti. Tvirtai tikėdami savo tautos šviesesne ateitimi ir jau dabar, kaip kas įmanydamas, ruošdamies jos atstatymui, mes išliksime nepalūžę. Be tėvynės gyvenant svetur nenormaliose sąlygose juk yra didelio pavojaus palūžti, suglebti. To kaip tik mūsų tarpe neturėtų būti.

A.M.

uskaldymo
ninkų pri-
alies vy-
oje Vienc-
esi susita-
lausybė
tovus. Da-
ctei, anks-
munistai.
ciama pil-
ių kariuo-
ji dr.Ren-
centrinė

šiau rugs.
ajungų
rbo federa-
nti Pary-
o su, pa-
esinėmis
ai užak-
ar gali
izacijoje,
ofesinės
sitarta,kad
santykiuo-
o ir komu-
s, ar ga-
ių skirtin-
sujungtos,

rta nuo Prū-
u, kad su-
valstybės
jos bei
rusiškoje
ugimo iš-
ilaukę cen-
nai. Šalia
iš bet ku-
galės tu-
mastu milži-
ta, laukia-
e masinius

X
X X

Aš palikau tėvų statytą namą
Su aukštu baltu kryžium pakelėj.
Ten giminė jau šimtmečius gyveno.
Kai kraujās dings, ten amžiai kaupsis vėl.

Nebus manęs ir daugelio iš mūsų,
Bet ten lankysis giminių dvasia.
Ir palikuonis, saulėn kreipdams ūsą,
Gal prisimins, kas žemę vartė čia.

Taip laikas bėga... Dienos tos kaip katės
Su vakaru pasislepia medin.
Ausys' langinės, dūzgančios klegatės,
Dar primena, kaip vėtros dūko ten.

Dabar matau aš viską kaip prieš mirtį:
Skardžius, upes, pelkynus ir miškus,
Dirvas, dirvonus ir prieš saulę svirtį,
Ir blezdingų pašiūrėje vaikus.

Kaip motina keliauja į bažnyčią,
Kaip tėvas svirną sveikina raktu,
Kaip ten šeima linksmi juokauja grįčioj -
Taip būdavo, dabar matau, matau...

Pavasariį ilgai žydėjo ievos...
Visi vaizdai dabar tokie šventi,
Gal šventesni, negu šventoriuj Dievas,
Nes viskas kinta, net vargai kiti.

Matau: mamytė atneša man duonos:
"Ganyk, vaikel, užaugsi, būsi vyr's!"
Pavakary į rūką drimba klucnas.
Bus pieno daug. Mamytė glostys, girs...

O Viešpatie, kaip kitos šiandien dienos:
Ne kūnas vaikšto, tik blanki vėlė.
Pikti veidai, gal po sočios skerdienos,
Nulaužė baltą kryžių pakelėj.

A.Vaidotas

Į V Y K U S I P O E T O P R A N A Š Y S T Ė

Žmones, numatančius ateities įvykius, vadiname pranašais. Apie pranašus ir pranašystes daug kalbama Šventojo Rašto Senajame Testamente. Tačiau esama pranašų ir mūsų laikais. Mes čia norime iškelti vieno mūsų poeto pranašystę, kuri šiandien jau yra įvykęs faktas. Sunkiais mūsų tautai rusų priespaudos laikais poetai Antanas Baranauskas ir Maironis pranašavo mūsų tautai šviesesnius laikus, ir jie mūsų tautai išaušo. Poetas Maironis dėl savo drąsių mūsų tautai pranašysčių teisingai yra vadinamas mūsų tautinio atgijimo pranašu.

Hitleriui atėjus prie valdžios mūsų tautai ėmė gręsti didelis pavojus: grobuoniškos nacionalsocialistinio imperializmo rancos pirmiausia buvo ištiesios į Klaipėdos kraštą. Klaipėdos kraštas nacionalsocialistų buvo norima nuo Lietuvos atplėšti. Tam tikslui naciai ruošė Klaipėdos krašte sukilimą. Jis nepasisekė, o jo kaltininkai buvo nuteisti. Tai buvo garsioji Neumanno ir Sasso byla. Tą bylą atidžiai sekė ne tik mūsų, bet ir viso pasaulio spauda. Ji atidengė nacionalsocializmo grobuoniškąją politiką ir jos šlykščius metodus.

Tos bylos atminimui poetas Putinas parašė eilėraštį "Priešui grąsinant". Šiame eilėraštyje poetas kalba apie atkutusius Žalgirio lavonų ainius, kurie kerštu ir pagieža rudai pritvinkę, skriaudos ir prievartos paskelbę šukius, akilai pikti, kerštingi ir užgaulūs, puikybėj kelia "gryno kraujo" galvas ir pro Baltijos ir Nemuno krantus nori šauniai joti į Rytus, nutrint nuo kelio mūsų žemės vardą, mūsų praeitį ir garbę suklastoti. Poetas ryškiomis varsomis nupiešęs rudosios Vokietijos grobuoniškuosius tikslus šiais žodžiais išpranašavo jos žlugimą:

Mes esam persilpnėję jums kuo grasinti,
Mes neišdrįstam pražūties jums trokšti.
Bet jūsų kaltės pačios yr galingos
Jum dar kartą į pelenus parblokšti.

Šis prieš dešimtį metų parašytas Putino eilėraštis mums šiandieną yra labai daug kuo būdingas, jis vaizdžiai parodo mūsų santykius su vokiečių tauta. Tad šį pranašingąjį eilėraštį mes čia savo skaitytojams duodame ištiesai:

PRIEŠUI GRĄSINANT
/Klaipėdos 'šamų bylos atminimas/.

Per ilgus amžius daug pamiršom žygių
Ir daugelį skriaudų minėti vengiam.
Palikdami kapam senolių kaulus,
Be pagiežos į naują būti žengiam.

Iš pelenų pakilęs laisvės amžius
Ne mirti, bet gyvent mus pavadino.
Ir mes atsiliespėm į laisvės gandą -
Ir mūsų teises tautos pripažino.

Bet tie, kurie prieš amžius vakaruose
Teriojo vardan kryžiaus mūs tėvynę,
Štai vėl prieš mus kerštingai pasišiausę,
Piktai sugniaužę kumštį geležinę.

Atkutę Žalgirio lavonų ainiai
Kerštu ir pagieža rudai pritvinko,
Ir keturkampis naujo dievo kryžius
Juoduoja skraistėj naujo kardininko.

Skriaudos ir prievartos paskelbę šukius,
Aklai pikti, kerštingi ir užgaulūs,
Puikybėj kelia "gryno kraujo" galvas
Ir padais trempia mūsų bočių kaulus.

Jėgos ir kumštis šių dienų didvyriai!
Pasaulis vengia jus, kaip pikto maro.
O mum nuo jūsų pagiežos ir melo
Vėl senos žaizdos sieloj atsidaro.

Jūs ilgus amžius buvot mūs kaimynai,
Bet liūdnos mum tų amžių sukaktuvės:
Į amžinos vergovės kietą jungą
Įkinkė sprandą Prūsijos lietuvis.

Apnuodinę jo sąmonę ir kraują,
Vergovėj tautai išgamų priveisę,
Užgrobti norit mūs gimtinę žemę
Ir sunaikinti mūs gyvybės teisę.

Pro Baltijos ir Nemuno krantus
Jūs norite į rytus šauniai joti,
Nutrint nuo kelio mūsų žemės vardą,
Mūs praeitį ir garbę suklastoti.

Mes esam persilpni jum kuo grasinti,
Mes neišdrįstam pražūties jum trokšti.
Bet jūsų kaltės pačios yr galingos
Jum dar kartą į pelenus parblokšti.

Naujų laikų pažadintas lietuvis
Jūs nepabūgs ir nesitrauks iš tako.
Pakėlęs dešinę į aukštą dangų,
Priesiekdamas Dievu, jis taip jum sako:

- Jūs apšmeižtą, apspardyta Lietuvą
Savoį globoj, kaip motiną, laikau
Ir ginsiu ją nuo užgrobiko rankos
Kol plaks širdis - taip man padėk, dangau!

Jonas Grigolaitis

N A C I U P R A G A R E
/Tęsinys iš Nr. 2/

Maistą keliems smogikams prižiūrint, dalindavo patys suimtieji. Pro maisto dalintojus turėjome prabėgti vienas po kito. Iš pirmojo gaudavai riekutę duonos, iš antrojo - dubinėlį, o trečiasis įpildavo samtelį kavos. Visa tai turėjo eiti žaibo greitumu. Jei nespėdavai ko paimti ar pakišti dubinėlį kavai įpilti, nieko negaudavai. Didesnė dalis kavos tuoj čia pat išsiliedavo ant žemės. Valgių padalinus koridorius nuo išlietos kavos ar sriubos papildavo taip, jog vos bebūdavo galima perbristi.

Suimtieji, kurių kameros buvo arti maisto dalinimo vietos, galėjo įeiti į jas ir ten išgerti kavos arba sriubos. Sauskštų toje stovykloje nebuvo ir kiekvienas turėjo sriubą srbėti tiesiog iš dubinėlio. Kiti, kurių kameros buvo toliau nuo maisto dalinimo vietos, turėjo čia pat vietoje kavą išgerti ar sriubą išsrbėti, o dubinėlius greit perduoti laukiantiems eilės. Dubinėlių buvo vos keli šimtai, o suimtųjų per tūkstantį. Nežiūrint visų sunkinančių maitinimosi aplinkybių, valgis turėjo būti išdalintas per pusvalandį. Kas nespėdavo išgerti ar suvalgyti savo porcijos, turėdavo ją atiduoti skančiam ir likdavo nevalges. Priešingu atveju gaudavo biziūnų.

Kaip jau minėta, praustis suimtiesiems neleisdavo, nors jie kartais ir nešvariausių darbus dirbdavo. Vandens nesant, kas galėjo prausėsi kava, o nesant kavos - šlapumu. Tokiose sąlygose gyvenant prisido daugybė įvairiausių parazitų, kurie buvo mūsų kankintojų ištikimiausi padėjėjai.

Nakčiai leisdavo į kameras įsinešti indus būtinam reikalui, bet beveik visi indai buvo židuri. Kameros kertėje visą laiką būdavo klanai srutu. Smarvė kameroje būdavo nepakenčiama, juo labiau, kai per naktį reikėdavo uždaryti visus langus ir duris. Dieną buvo leidžiama atidaryti langus, bet buvo griežtai draudžiama prie langų prieiti. Jei sargybiniai pastebėdavo ką nors prie lango, tuoj be išėjimo šaudavo.

Kartą gretimoje kameroje jauni lenkai žaisdami pristūmė vieną draugą prie lango. Išgirdome kelis šūvius ir vėliau sužinojome, kad jis buvo nukautas. Tokie atsitikimai nebuvo retenybė. Beveik kiekvieną dieną girdėdavome šūvius. Tai buvo ženklas, kad jau vėl vienas bendro likimo draugas žuvo.

Naktimis stovyklos namas iš visų pusių būdavo apšviestas prožektoriais. Būdavo taip šviesu, jog sargybiniai galėdavo pastebėti peliukę bėgant. Jei jie pastebėdavo ką nors prie lango judant, ar ką įtartino, tuoj paleisdavo kelis šūvius.

Vieną dieną grįžtant iš išvietės teko matyti, kaip iš antro aukšto koridoriaus lango staiga iššoko moteris. Nukritusi žemėn, ji paliko besėdinti, bet sargybinis iš bokšto tuoj paleido į ją kelis šūvius ir ji susmuko negyva. Iš išdykumo ta moteris tikrai nešoko pro langą. Vargšė, matyt, nutarė baigti nebeapakeliamą erškėčių kelią.

Ta proga tenka prisiminti, dėl ko tie žmonės ten buvo laikomi, kankinami ir, pagaliau, žudomi. Mūsų akimis žiūrint, daugumas suimtųjų visiškai nebuvo nusikaltę, nes jie buvo atvaryti

į stovyklą už tai, kad be leidimo iš vadinamos Generalinės Gubernijos buvo perėję į prie Vokietijos priskirtą Lenkijos sritį. Tėvai ieškojo savo vaikų, vaikai tėvų, vyrai žmonių ar pan. O leidimų į tą sritį vykti vokiečiai neduodavo. Tiems žmonėms nebeliko kito daryti, kaip slapta pereiti per nustatytą sieną. Kai juos pagaudavo, tuoj veždavo į žudymo stovyklas.

Kiti vėl buvo atvežti dėl to, kad be leidimo išvyko iš jiems skirtos darbovietės. Kai lenkai negalėjo be leidimo pereiti į kitą darbo vietą, daug ūkininkų ar šiaip darbdavių baisiai išnaudodavo jiems priskirtus darbininkus. Iš gerų šeimininkų darbininkai niekad nebėgdavo, o tik iš tokių, kurie net valgyti užtenkamai neduodavo, o reikalavdavo be galo daug dirbti.

Didelė dalis buvo atvaryta visiškai be jokios priežasties, suimta masėmis pasitaikius kokias nors progai. Jų tarpe buvo ir daug kunigų, rabinų bei inteligentų. Vieno vienuolyno vienuolės taip pat buvo uždarytos. Žačiau su vienuolėmis stovykloje elgdavosi ne taip žiauriai. Ant vienuolių kameros durų buvo kreida užrašyta: "Su jomis elgiamasi švelniai!". Jų nevarinėdavo bėgte ir nemušdavo.

Kunigai ir rabinai buvo laikomi atskirose kamerose. Kunigų tuo metu buvo apie 25. Režimas jiems buvo taikomas toks pat, kaip ir kitiems suimtiesiems.

Blogiausia buvo tiems suimtiesiems, kurie patekdavo į baudžiamąsias kameras. Ten jie turėdavo arba visą dieną prie sienos ant grindų sėdėti, arba stovėti kaip stulpai. Kamerų seniūnai atsakydavo už įsakymo griežtą vykdymą. Mažiausias nesilaikymas paliepiamų buvo griežčiausiai baudžiamas.

Kartais baudžiamųjų kamerų suimtuosius varydavo dirbti, pav, malkų piauti ir skaldyti. Vienai kamerai būdavo skiriama per dieną susmulkinti tam tikras kiekis malkų. To kiekio išbadėję ir nusilpę žmonės nepajėgdavo per dieną susmulkinti. Už tai juos apkaltindavo sabotažu ir komendantų įsakymu jie būdavo varkare nuvaromi į rūšį ir visi sušaudomi.

Kamerų sienose buvo matomos išdilusios vietos, kur suimtieji mėnesių mėnesius arba stovėjo, arba sėdėjo. Pirmą kartą tai pamačius nukrėsdavo šiurpas. Bet kai kiekvieną dieną kartojasi tie patys vaizdai, visiškai atbūki tokiems išpuščiams.

Taipėjo diena po dienos. Visą laiką buvome alkani, pilni baimės laukime, ar neįeis kuris tų budelių pas mus į kamerą. Prieš pietus paprastai vyresnysis valdininkas su palydovais pereidavo kameras pažiūrėti tvarkos. Pastebėję kameroje ką nors netvarkoje, tuoj pradėdavo plakti visus iš eilės. Baisu būdavo klausytis, kaip bizūnai teškėdavo, o mušamieji klykdavo ir vaitodavo. Taip pripuolamai įplakdavo po 20 ir net 30 kirčių kiekvienam.

Valdininkų elgesys dažniausiai pareidavo nuo viršininko nuotaikos. Kai viršininkas būdavo blogai nusiteikęs, piktas, ir jo pavaldiniai labiau šėldavo. Už per švelnų elgesį su suimtaisiais kartais nubausdavo net smogikus, nes ir jiems pagaliau taip pat atsibosdavo neperstojęs mušimas ir kankinimas. Praėjus kelioms ramioms dienoms, išgirsdavome viršininką šėlstant ant suimtųjų. Tai jau buvo aliarmo ženklas visiems. Tokią dieną kildavo visiems.

Vasara, kai viršininkas išvykdavo mėnesiui atostogų, režimas pasidarydavo švelnesnis, valdininkai nebekreipė tiek dė-

mesio į mus. Bet baigiantis viršinininko atstogoms jie vėl pasidarydavo pikti ir daužėsi, kaip pasiutę.

Kartais kai kurie valdininkai norėdavo parodyti ir savo "geresniąją pusę".

Virėjas papasakojo tokį atsitikimą. Kartą jis atliko vyr. valdininkui kaž kokią darbą. Už tai jam valdininkas padovanojo pakutį cigarėčių. Tuoju po to atėjo kitas valdininkas virėją kratyti, ar jis neturi rūkalų. Virėjas tai nujausdamas cigarėtes gerai paslėpė, ir jų nerado. Vėliau tas pats valdininkas jam papasakojo, kad jis buvo atsiųstas cigarėčių ieškoti. Jis norėjęs išmėginti, ar virėjas esąs atsargus. Jei pas jį būtų radę rūkalų, jis būtų gavęs rykščių.

Po kurio laiko tas pats virėjas dėl kito nusižengimo buvo uždarytas atskiroje vienutėje dviem savaitėm. Jis čia tik kas trečią dieną gaudavo šilto valgio, o kas antrą dieną - po 30 kirčių. Gretimoje vienutėje buvo uždaryta viena mergaitė iš virtuvės tomis pat sąlygomis, bet jai buvo paskirta tik pusė normos kirčių. Tuo metu jau buvo gerokai šalta, o jie buvo uždaryti plikose vienutėse, turėjo miegoti ant plikų grindų, be antklodžių. Vis dėlto abu jauni žmonės pernešė ir tokią griežtą bausmę.

Stovykla savo gydytojo neturėjo. Jo čia ir nereikėjo, nes žmonės buvo tam atgabenti, kad mirtų. Iš miestelio civilis gydytojas atėdavo kiekvieną rytą pasirašyti mirties dokumentus. Sergančiais niekas nesirūpindavo. Viena kamera buvo vadinama "sergančiųjų kamera", bet mes ją vadindavome mirties kamera. Kas jon patekdavo, tas dažniausiai gyvas nebeišeidavo. Dėl to nė vienas nenorėjo į tą tariamąją ligoninę eiti. Sergą, kurie jau nebegalėdavo paeiti, būdavo ten nunešami. Joje sąlygos buvo dar blogesnės, negu kitose kamerose. Ji buvo be saulės, todėl buvo drėgna ir šalta. Asloje buvo tik kelios saujos nešvarių, pilnų parazitų ir visiškai sutrupėjusių, šiaudų. Grindyse buvo didelės žiurkių išgriauztos skylės, per kurias iš rūsio nuolatėjo šaltas ir dvokias oras. Sergą negaudavo nei pagalvių, nei antklodžių ir turėdavo asloje vartytis pusnuogiai, skarmalais prisidengę.

Vienas valdininkasėjo sanitaro pareigas, bet jis būdavo nuolat girtas ir sergančiais visiškai nesirūpindavo. O gal jam ir buvo įsakyta taip elgtis? Kas gali tų budelių klastas žinoti? Paprasius iš jo vaistų, jis iškolirodavo, o būdamas blogai nusiteikęs, dar paspardydavo. Vaistų be vyriausiojo valdininko įsakymo visiškai neduodavo. Sargybiniai taip pat biauriai elgdavosi su sergančiais. Labai dažnai jie net neleisdavo sergantiems kavos ar sriubos atsinešti. Kai sergą pro durų ventiliaciją, kuri buvo apatinėje durų pusėje, šaukdavo, kad jie dar negavę valgio, prie jų valdininkai spirdavo jiems į veidą ir dar kolirodavo:

- Dvėskit, kiaulės! Kam jums dar reikia valgyti ar gerti? Jūs ir taip padvėsite!

Iš ligonių kameros kiekvieną rytą išnešdavo lavonų. Mirusius ir užmuštuosius du žydai kalfaktoriai anksti rytą, dar prieš saulei tekant, sukraudavo į vežimą, o vienas valdininkas juos išveždavo į mišką ir užkasdavo. Per pusmetį, kurį ten išbuva, tik kelis rytus nebuvo lavonų.

Liepos mėnesio pabaigoje iš stovyklos išleido internuotus lietuvius, išskyrus buv. Lietuvos ministerį Vokietijoje V. Sidzikauską. Jam buvo pasakyta, kad jis turįs žmoną padūsti į namus, o jį veš į Tilžę pasirašyti kaž kokį raštą ir tada paleisį į namus. Bet V. Sidzikauskas veltui dienas ir savaites laukė, kada į Tilžę veš.

Mano likimo draugas J. Purvinas taip pat vieną dieną buvo gestapo išvežtas. Aš savo kameroje likau vienu vienas. Pasikutinėmis liepos mėnesio dienomis gavau žinią, jog aš būsiąs paleistas. Dideliu nekantrumu laukiau dienos, kada vėl išvysiu laisvę. Bet likimas nusprendė kitaip.

Po kelių dienų dėl dėmėtiosios šiltinės stovykla buvo uždaryta. Mane perkėlė į mažą kamara prie pat frontinių durų, davė lovą ir antklodžių. Blusų, blakių ir kitų parazitų ten buvo mažiau, dėl to galėjau geriau miegoti. Greta durų gyvenant, rytais stebėdavau, kaip būdavo prikraunamas pilnas vežimas vyrų ir moterų lavonų.

Pasirodė, kad kelių savaičių būvyje dėmėtąją šiltinę buvo susirgę nemaža smogikų ir virš dešimties jų mirė. Likusieji rodė susirūpinimą savo likimu ir dar labiau neapkentė suimtujų, kurie mirė masiniai. Vieną dieną suimtuosius pradėjo varyti į dezinfekciją, kuri primityviškai buvo įrengta prekių vagonuose. Tokiais primityviais įrengimais nebuvo galima parazitų išnaikinti, nes įtaisymai buvo nesandarūs. Be to, stovykloje visi kambariai ir šiaudai buvo parazitais užkrėsti. Dalis suimtujų jau nepajėgė iki dezinfekcijos vietos nueiti, nors ji buvo visai netoli, vos keli šimtai metrų. Draugai turėdavo tuos nelaiminguosius paimti kartu. Visi būdavo labai išvargę ir nusilpę, jog vos pajudėdavo iš vietos. Jūs lydi sargybiniai šlykščiausiai šaipydavosi sakydami:

- Dabar greit važiuosite į namus!

Taip sakydami, jie turėjo galvoje artimą tų nelaimingųjų mirtį.

Gal stovyklos viršininkas, savo žiaurumu pagarsėjęs smogikas, būtų leidęs išmirti visai stovyklai, bet susirgusių ir mirusiųjų valdininkų skaičiaus didėjimas vertė jį imtis energingų priemonių. Tokiu būdu vieną dieną atvyko smogikų gydytojų komisija. Komisijos pirmininkas tuoj uždraudė suimtuosius mušti, nebeleido bėgte varinėti, įsakė moterims nukirpti visus plaukus, sudeginti kameroje esančius šiaudus ir atliekamus drabužius. Į stovyklą atvežė dezinfekcijos katilų ir pastatė juos kieme.

Vieną dieną, apie rugsėjo mėnesio vidurį, visus suimtuosius, vyrus ir moteris, išvarė į kiemą, išrikiavo ir liepė visiškai nusirengti. Stovyklos viršininkui lydint, atvyko gydytojų komisija ir pradėjo suimtuosius skirstyti. Gydytojas, pažiūrėjęs suimtąjam į akis į rankas, liepdavo pabėgioti. Po to, senuosius ir nusilpusius statė prie vieno būrio, o kitus - prie kito. Tokiu būdu per porą valandų buvo visi patikrinti ir išskirstyti. Pagal naują paskirstymą vieni buvo suvaryti į vieną namų dalį, antri į kitą.

Mus tris dar užsilikusius lietuvius - V. Sidzikauską, Cechanavičių ir mane - nuvarė į vieną kamara kiemo pusėje. Buvo kalbama, kad sergą ir įtartini būsią išvežti į ligoninę.

Antrą rytą anksti matėme, kaip smogikai kastuvais ir pikėmis pakrovė vieną sunkvežimį. Į kitą automobilį, patrovę dėžę su maistu, įsėdo smogikų būrys. Abi mašinos išvažiavo anksti ir sugrižo į stovyklą tik vėlai vakare.

Tą dieną į stovyklą atvažiavo dar keli brezentu dengti sunkvežimiai paženklinėti geltona raide "T" - Typhus. Dabar mums jau buvo visiškai aišku, kurią "ligoninę" sergą bus vežami. Mums paklausus, valdininkai aiškiai davė suprasti, rodydami į revolverį, kaip su sergančiais bus pasielgta. Kiti, stverdami, si už revolverio makšties, tiesiog pasakė: - Sitaip mes juos išgydysime!

Toks pasakymas mus labai sužadino, nes nebuvome tikri, ar ir mus nepriskaitė prie "gydomųjų". Naktį mažai miegojome. Auštant pastebėjome smogikus į automobilius kraunančius kulkosvaidžius, automatinius šautuvus ir šovinių dėžes. Baigus ginklus krauti, iš sandėlio atnešė keletą dėžių degtinės bonkų. Buvo aišku, kad tą dieną įvyks "likvidacija". Saulei tekant, smogikai susėdo į automobilius ir stovyklos viršininko lydini išvyko. Jiems išvykus, mus tuoj išvarė į kitą kamara išorinėje namo pusėje.

Perėjus į kitą kamara, išgirdome, kad prie durų atvažiavo ir sustojo sunkvežimis. Pasigirdo suimtųjų žingsniai ir netrukus mašina nuvažiavo. Po kokių dešimties ar penkiolika minučių atvyko kita mašina. Tas kartojosi visą dieną. Tą dieną negavome jokio maisto, o ir nebūtumėm galėję valgyti dėl per didelio susijaudinimo. Dideliu nervų įtempimu sekėme judėjimą iki vakaro. Stobėjome, kas bus toliau. Automobiliui suurzgus prie durų jaudinomės, nes ir mums galėjo ateiti eilė būti išvežtiems. Stovykloje visą dieną buvo mirties tylą ir nesimatė nė vieno smogiko.

Pagaliau, prieš saulėlydį, atėjo vyr. valdininkas ir paklausė, ar mes esame gavę valgyti. Atsakius, kad šiandien dar nieko nevalgėm, jis pasiuntė valdininką į smogikų virtuvę, kuris atnešė katilą kopūstienės. Jis pats mums įpylė po dubinėlį sriubos ir išėjo nepasakęs nė žodžio, nors šiaip būdavo gana sukalbamas ir geras žmogus.

Stovykloje staiga įsiviešpatavusi visiška tylą nepasikeitė. Atrodė, kad čia nebesama nė vieno žmogaus. Antrą rytą, pradėjus leisti į išvietę, jau buvo kitokia tvarka. Į kiemą išleido tik po vieną kamara. Jiems sugrižus, išleisdavo sekancią. Tokiu būdu nebuvo galima suskaičiuoti, kiek dar liko žmonių, bet atrodė, kad liko apie 250-300 suimtųjų. Nebesigirdėjo nei riksmo nei mušimo. Suimtieji vaikštinėjo beveik laisvai, gaudavo per dieną du kartus po ketvirtį duonos ir po šaukštą marmelado, kartais margarino ar sūrio. Pietums duodavo pilną dubinėlį tirštos kruopų sriubos, o jei kam neužtekdavo, tas gaudavo dar papildomai. Suimtiesiems davė ir šaukštus. Dubinėlių užteko visiems. Kameroje įstatė lovas, išdavė kiekvienam po dvi antklodes. Visos kameros buvo po du kartu išgazuotos ir visi parazitai išnyko. Visi suimtieji gavo naujus švarius drabužius ir baltinius. Gyvenimas diena po dienos darėsi pakenčiamesnis. Išbadėjusiųjų veidai vėl atgavo spalvą ir žandikauliai jau nebebuvo taip išsikalę, kaip prieš keletą savaitių. Bet šita ramybė dar nebuvo pastovi.

/Bus daugiau/

M U S D O M I N A K L A U S I M A I

Bendrojo Amerikos Lietuvių Fondo

Pirmininko Pranešimas

Šių metų liepos 31 d. suėjo lygiai vieneri metai, kai Bendrasai Amerikos Lietuvių Fondas priimtas į National War Fund narių šeimą. Bet National War Fund sutiko išduoti lėšas šelpimui ir administracijai tik nuo 1944 m. spalio 1 d. Nuo BALF įsikūrimo dienos /1944 m. kovo 25 d./ didžiausia finansinė parama buvo gauta iš sekančių šaltinių: 1/ Amerikos Katalikų Episkopato - 5.000 dol. /1944 m. geg. 24 d./; 2/ Susivienijimo Lietuvių Amerikoje - 2.000 dol. /1944 m. liepos 26 d./; 3/ Amerikos Lietuvių Tarybos - 250 dol. /1944 m. gegužės 3 d./; 4/ ir smulkesnės aukos bei mokesčiai buvo gauti iš mūsų įstaigų skyrių. Pirmoji šelpimo suma - 2.000 dol. buvo pasiūsta 1944 m. rugs. 14 d. į Švediją lietuviams. Likusios sumos buvo panaudotos ofisa įrengimui, įrankiams, administracijai ir kelionės išlaidoms.

National War Fund yra patvirtinęs mūsų Fondui 356.500 dol. metinio biudžeto iki šių metų rugsėjo 30 d. Kas trys mėnesiai tenka prisistatyti National War Fund Biudžeto Komitetui ir ginti pasiūlomus projektus. Kiekvieną mėnesį atodama National War Fund atskaitomybė ir patiekama sekančio mėnesio biudžeto reikalavimai. BALF veikla yra President's War Relief Control Board ir National War Fund kontrolėje.

Pinigais įvairiomis sumomis mūsų pašalpa iki šiol pasiekė lietuvius nuo karo nukentėjusius šiose šalyse: Pietų Amerikoje - 10.000 dol.; Italijoje - 11.000 dol.; Prancūzijoje - 35.000 dol.; Ispanijoje ir Portugalijoje - 6.800 dol.; Švedijoje - 52.000 dol.; Šveicarijoje - 24.200 dol. Pašalpa yra siunčiama kas mėnesį.

Daiktais mūsų pašalpa išsiūsta į tris vietas: Lietuvon - 80.000 svarų drabužių ir batų, vaistų bei medicinos įrankių už 19.869,24 dol. per Russian War Relief. /Dar atsakymo negavome ar šie daiktai pasiekė Lietuvą/. Italijon - 25.000 svarų drabužių ir batų per American Relief for Italy. /Iš Romos gauta kablegrama, kad siuntinys jau pasiekė lietuvius. Prancūzijon - 25.000 svarų drabužių ir batų per American Relief for France. Šiandien rūpinamasi išsiūsti atitinkamą kiekį drabužių Švedijon ir Šveicarijon. Siuntime drabužių ir kitokių daiktų prisilaikoma tokios pagrindinės taisyklės: siunčiama tokiais keliais, kurie yra prieinamiausi ir kurie turi National War Fund ir President's War Relief Control Board patvirtinimą.

Kadangi esame nariais National War Fund ir iš jų gauname visas lėšas Bendrojo Amerikos Lietuvių Fondo reikalams, mums jau dabar būtina stipriai susiorganizuoti National War Fund rudens vajui, kuris prasidės šių metų spalio mėnesį. Visų mūsų pareiga stipriai pasidaruoti, kad kiekviename mieste ar miestelyje, kur tik yra bent vienas organizuotas lietuvių vienetas, Lietuvos draugai įsitrauktų į Vajaus Komitetus ir

neštu savo pagalbos indėlių. Kai norime paramos iš kitų, neužmirškime patys būti pirmieji didžiam National War Fund talkos darbe.

Lietuvių šelpimo problema nepaprastai padidėjo karui Europoje užsibaigus. Prieš akis yra didelis darbas - drabužių, įvairių daiktų ir konservuoto maisto rinkimas. Prisiėmę griežtai President's War Relief Control Board taisyklių, mes nesiečiame jokio žygio, kuris neturėtų valdžios pritarimo. Drabužių vėjus privalo eiti nuolat, ir reikalinga mūsų visuomenės parama.

Baigdamas šį pranešimą, noriu iš širdies kreiptis į Amerikiečius - lietuvius: Jauskime tą nepaprastą atsakomybę, kuri šiandien yra mūsų patekusi. Į mus atkreiptos tūkstančių lietuvių suvargintos rankos, ašarom ir krauju patvinusios akys ir išskankintos širdys. Suglauskime savo gretas ir - dirbkime mūsų kenčiančių brolių - sesučių gerovei.

Kun. Dr. J. B. Končius
BALF Pirmininkas

Kur galima studijuoti

"Lietuvių Žinių" Nr. 2 pranešime, kad Amerikiečių - Anglų - Francūzų okupuotose Vokietijos srityse esama apie 2.500 lietuvių studentų, norinčių studijuoti. Dabar patiekiami kiek informacijų, kur jie savo studijas galėtų tęsti.

Lietuvių Studentų Atstovybė praneša, kad studijomis suinteresuoti asmenys, siųsdami savo asmens žinias Lietuvių Studentų Atstovybei, naudotų specialius studento klausimų lapus, kurių pavyzdžius gali gauti atstovybės skyriuose ar studentų valdybose prie Lietuvių Sąjungos. Prie ankietų reikia pridėti 5 markes vienkartinio registracijos mokesčio.

Į Vokietijos universitetus prašymus studentai turi paduoti savo iniciatyva. Lietuvių Studentų Atstovybė tarpininkauja tik stojant į užsienių universitetus. Studentai, vykstantį užsienius savo lėšomis, turi atstovybei raštu pranešti datą, universitetą ir nurodyti lėšų šaltinius.

Apie Vokietijos aukštąsias mokyklas patirta:

HEIDELBERGE jau veikia teologijos fakultetas; medicinos fakultete paskaitas numatoma pradėti lapkričio 1 dieną. Prašymai dar priimami. Apie spalio 15 dieną paaiškės prašymų svarstymo rezultatai. Filosofijos, humanitarinių mokslų, teisės ir gamtos mokslų fakultetai numato pradėti darbą vėliau. Visų fakultetų dekanatai jau veikia.

ERLANGENE spalio 15 dieną pradės darbą medicinos fakultetas. Prašymai dar priimami. Veiks ir kiti fakultetai. Erlangene jau gauti lietuvių benėrabučiui būstai.

MARBURGE priimami prašymai į medicinos fakultetą.

HAMBURGE priimami prašymai į visus fakultetus. Priėmimas bus greitai nutrauktas.

GOETTINGERE prašymai jau nebepriimami. Išimties keliu kreiptis į Dr. A. Salį ir Dr. Kunčą, kurių adresus galima sužinoti Lietuvių Sąjungos skyriuje. Ten pat veikia žemės ūkio aukštoji mokykla. Prašymai dar priimami.

HANNOVERYJE veikia aukštoji veterinarijos mokykla. Prašymai dar priimami. Aukštoji technikos mokykla darbą pradės artimiausiu laiku. Veiks architektūros ir statybos skyriai.

MUENSTERYJE priimami prašymai į muzikos mokyklą.

KOELN, KIELIO ir BONNO universitetai veiks, tačiau smulkesnių žinių apie tai dar neturima.

STUTTGARTE veiks aukštoji technikos mokykla, kurioje darbas numatomas pradėti architektūros, statybos ir technologijos fakultetuose. Prašymai dar nepriimami.

DARMSTADTE numatoma atidaryti aukštąją technikos mokyklą. Veiks architektūros ir statybos fakultetai. Prašymai dar nepriimami.

TUEBINGENE veikia teologijos fakultetas. Medicinos fakultetas prašymus priima.

FREIBURGE laukiama universiteta atidarant.

INNSBRUCKE veikia medicinos, teisės, gamtos matematikos su chemijos skyriumi, filosofijos ir humanitarinių mokslų fakultetai. Studentų priėmimas dar vykdomas. Įsirašyti galima tik asmeniškai. Lietuviams įstoti kliūčių nedaroma.

Studentai nedelsdami turi paduoti reikiamus prašymus ir patys susitvarkyti įstojimo reikalus.

--- ooo ---

L I E T U V I Ų S T U D E N T Ų P R I E S A I K A Š V E I C A R I J O J E

BERNAS /LAIC/. - Birželio septynioliktąjį pasiliks atmin-tyje visiems lietuviams Zueriche: čia suplevėsavo lietuviškoji trispalvė, kurioje aukso raidėmis išsiuvinėtas kiekvienam lietuviui b r a n g u s vardas: LITHUANIA.

Tą dieną Zueriche buvo pašventinta lietuvių studentų korporacijos "Lithuania" vėliava. Šis studentų susivienijimas yra vienintelė lietuvių akademinės jaunuomenės organizacija visame Europos žemyne. Iš Amerikos lietuvių buvo gauta lėšų, kurios penkiolikai jaunų vyrų ir dviems lietuvaiteis davė galimumo įstoti į Šveicarijos aukštąsias mokyklas. Dauguma jų lanko Zuericho Aukštąją Technikos Mokyklą, o keli įstojo į to pat miesto universitetą. Jų pastangomis sukurta studentų korporacija, kuriai d u o - t a s trumpas, bet viską apimantis vardas "Lithuania". Gražią savaitę dieną, birželio 17, surengtos korporacijos įkurtuvės ir ta proga buvo pašventinta vėliava. Vėliavos krikštateviais studentai išrinko poną E. Turauskienę ir ministrę Dr. J. Šaulį.

Iškilmų diena prasidėjo pamaldomis, kurias atlaikė ir vėliavą pašventino kun. Dr. Borevičius. Pats būdamas pabėgėlis, kun. Borevičius gilaus prasmingumo žodžiais pavaizdavo šventinamą vėliavą kaip simbolį, apie kurį spiesis visi lietuviai studentai, žiauraus likimo priversti apleisti savo tėvynę. Kaip nežinomąjį Kareivį vedė į kovą už Lietuvos laisvę meilė tėvynės, taip mūsų akademinė jaunuomenė, sendamosi jėgų iš netolimscios laisvos Lietuvos praeities, pasiryžusi savo krauju apšlakstyti šventinamą vėliavą didžiu jame žygyje už laisvę.

Visi studentai prisiekė savo vėliavai, priklausė ir pabučiavo tą savo priesaikos simbolį. Šis jaudinantis momentas padarė gily išpūdį ne tik iškilnėse dalyvavusiems tautiečiams, bet ir gausingiems svetimtaučiams. Aukštosios Technikos Mokyklos rektorius prof. Tank, teikėsis savo atsilankymu pagerbti lietuvių studentiją, savo vėlybesnėje kalboje ypač pažymėjo anos priesaikos akimirksnio didingumą.

Po pamaldų susirinkta bendrų pietų. Širdinga kalba visus dalyvius pasveikino korporacijos pirmininkas p. Stelingis, tuo pradėdamas antrąją iškilnių dalį. Po to į susirinkusius prabilo ministeris Šveicarijoje Dr. J. Saulys, papasakodamas atsiminimus iš savo studentavimo laikų Šveicarijoje, lygiu būdu suminėdamas visas svarbesniasias datas kovoje už Lietuvos laisvę, kiek toji kova vyko iš Šveicarijos. Dr. Saulio, kaip gyvo tos kovos aktyvaus dalyvio ir vieno iš Lietuvos valstybinės nepriklausomybės kūrėjų, kalba visiems iškilnių dalyviams įsmigo giliai į širdį ir į atmintį. Po to korporantai sugiedojo Šveicarijos ir Lietuvos himnus. Reikšminga prakalba į studentiją kreipėsi Šveicarijos Federalinės Aukštosios Technikos Mokyklos rektorius prof. Tank, kalbėjęs ir Zuericho Universiteto rektoriaus vardu. Abiejų aukštųjų mokyklų vadovybės pažadėjo lietuviams visakuo padėti ir palinkėjo jiems sėkmės jų pasirinktame kelyje. Lygiu būdu rektorius išreiškė viltį, kad lietuvių tauta artimiausiu laiku atgaus valstybinę nepriklausomybę.

OLDENBURGO LIETUVIAI

Oldenburge lietuviai gyvena dviejose tautinėse stovyklose, bendrojo Pabaltijo tautoms stovykloje, privačiai mieste ir provincijoje. Jų skaičius dabartiniu metu šis:

1. Tautinėje stovykloje	"Lituanica"	- 420
2. " "	"Unterm Berg"	- 855
3. Pabaltijo tautų st.	"Ohmstedt"	- 200
4. Oldenburgo mieste	privačiai	- 120
5. Oldenburgo miesto	apylinkėse apie	- 200

Čia paduota statistika nėra tiksli, nes kasdien lietuvių skaičius didėja, atvykstant naujiems iš anapus Elbės, Bavarijos, Hanoverio ir kitų provincijų. Apzyvendinti didesnę naujai atvykstančių lietuvių skaičių neįmanoma, nes dabartiniu metu negalima įsteigti naujų stovyklų.

Tautinių stovyklų administracijų dėka /"Lituanicos" stovyklai vadovauja p. Triupaitis, "Unterm Berg" stovyklai - p. Petrokaitis ir agr. Spokevičius/ susitvarkymas ir medžiaginis aprūpinimas, palyginti, geras. Tai patvirtina ir didelis atvykstančių lietuvių skaičius Oldenburge.

Prie kiekvienos tautinės stovyklos veikia: vaikų darželis, pradžios mokykla, anglų kalbos kursai, "Lituanicos" stovykloje šoferių kursai ir "Unterm Berg" stovykloje nuo š. m. rugsėjo 11 dienos pradėjo veikti gimnazija.

Abiejose tautinėse stovyklose yra susiorganizavę meno būreliai, kurie turi choras, tautinių šokėjų grupes ir vaidintojų

būrelius. Savos meninės pajėgos kas savaitė ruošia meno šiupinius stovyklos gyventojams. Dėšų pasirodymų savo meninėm pajėgom buvo du: liepos 8 d. "Lituanoos" stovyklos atidarymo ir Tautos Šventės minėjimo proga. Be to, buvo suruošti du vieši koncertai, kurių programas išpildė prof.meno pajėgos iš Sägeberg. Koncerte dalyvavo prof.Jakubėnas, Kalvaitytė, Motiekaitienė ir Kovelis. Šie koncertai turėjo didelį pasisekimą ne tik lietuvių, bet ir anglų karių tarpe. Anglų karių pageidavimu, šis meno ansamblis, papildytas naujom pajėgom, koncertavo Oldenburge š.m. rugsėjo 17 ir 18 dienomis. Anglų karinė valdžia nuo š.m. rugsėjo mėn. 12 dienos yra pavedusi lietuvių kolonijos Oldenburge dispozicijai ir administravimui didelę ir koncertams tinkančią salę.

Abiejose stovyklose yra leidžiami sieniniai dienraščiai, jų redaktoriais yra: "Lituanooj" Karnėnas ir "Unterm Berg" Ilminonis.

Prie abiejų stovyklų veikia sportininkų būrelis, kuris nuo rugsėjo 8 dienos, susitarus su skautų vadovybe, perduodamas L.S.Sąjungos Oldenburgo Tunto globai ir vadovavimui.

Tautos Šventės minėjimo proga pirmą kartą išėjo viešumon L.S.S Oldenburgo Tuntas.

Lietuvos Raudonojo Kryžiaus Oldenburgo Apygardos valdybą sudaro: pirmininkas - Dr.Radauskas, vicepirmininkas - Dr.Valteris, sekretorius - Dr.Marčiukaitis, išdininkas - kun.Kemėšis, valdybos narys - plk. Čiurlys.

L I E T U V I A I W. C H U R C H I L L I O S T O V Y K L O J E

Anglų okupuotoje Vokietijos srityje, Lehrteje, W.Churchillio vardo stovykloje gyvena 410 lietuvių, 215 latvių ir 15 estų. Žmonių skaičius dar didės, nes pradėta naujų stovyklai trobesių statyba. Stovyklos administracija ir virtuvė yra lietuvių rankose. Maisto per dieną kiekvienas gauna po 2128 kalorijų.

Kultūrinius stovyklos reikalus tvarko lietuvių visuotinio susirinkimo išrinktas komitetas, kurį sudaro: kun.J.Kuzmickis - pirmininkas, ats.plk.Kaunas - vicepirmininkas, J.Ryckis - sekretorius, E.Bortkevičius - išdininkas ir J.Švėgžda - narys. Informacijoms kasdieną leidžiamas didelis sieninis laikraštis "Maujienos", o vaikams iliustruotas savaitraštis "Veversėlis". Juos redaguoja kun.J.Kuzmickis ir J.Narkevičius. Vaikų darželiui vadovauja Narkevičienė, o pradžios mokyklai Paulauskienė. Mokyklinio amžiaus vaikai ir jaunimas sutelktas į skautų draugovę, kurį tvarko stovyklos aikštė ir organizuoja iškilas. Be to, suorganizuotas Bešonio vedamas choras, Vinkšnaitienės vadovaujama tautinių šokių grupė, Narkevičiaus vadovaujami sportininkai ir plk.Kauno vadovaujami šachmatininkai. Norint prie kultūrinio darbo sutelkti visas pajėgas organizuojamas liaudies universitetas, kuriam vadovauja kun.J.Kuzmickis. Universitete dėstoma bendrojo lavinimosi dalykai, anglų kalba, buhalterija ir skaitomos iš įvairių mokslų /sveikatos, agronomijos, religijos, literatūros etc./ paskaitos. Be to, numatomi įvairių specialybių /šoferių, stalių, siuvėjų, batsiuvių, šaltkalvių/kursai. Stovyklos ligoninei vadovauja sveitinšalis gydytojas, nes savų gydytojų neturima. Erdvioje koplyčioje stovyklos kapelionas kun.J.Kuzmickis kasdien laiko pamaldas. Su latviais ir estais santykiai geri.

AMERIKOS LIETUVIŲ SPAUDOS APŽVALGA

Prof. Balys Sruoga pasakoja apie vokiečių koncentracijos lagerius

Vyriausybės įgaliotas pulkininkas Krastinas specialiu lėktuvu neseniai parvežė iš Torunės mūsų žymų rašytoją prof. Balį Sruogą, kurį 1943 m. pradžioje vokiečiai areštavo ir kalino Vokietijos koncentracijos stovyklose. Prof. Balys Sruoga grįžo į Vilnių ir gyvena Universiteto profesūros namuose, senajame savo bute, kurį visą laiką saugojo ir globojo rašytojas K. Boruta.

Stutthofio koncentracijos stovykloje jis išbuvo dvejus metus be penkių dienų. Vilniuje areštavę, vokiečiai jį išvežė į Kauną ir ten laikė dvi paras Gestapo rūmų požemyje, kartu su kitais 47 žmonėmis, daugiausia inteligentais. Tik suėmus, vokiečių Gestapo tardytojas pareiškė, kad lietuvių tauta turi 3 milijonus žmonių, o vokiečių tauta - 100 milijonų, ir dėl to ši maža lietuvių tauta turi išnykti. Pirmiausia nacionalsocialistų partija išnaikins lietuvių inteligentiją, o paskiau ir visą tautą. Po kurio laiko iš Kauno Gestapo šie politiniai kaliniai buvo pergabenti į Stutthofio koncentracijos stovyklą, kur buvo kalinama apie 400 lietuvių.

Stovykloje buvo toks kietas režimas, jog per pirmąsias tris savaites iš lietuvių tarpo mirė 9 žmonės: doc. Vytautas Tumėnas, prekybininkas Tumėnas, Marijampolės gimnazijos direktoriai Januševičius ir Masaitis, pastarasis mirė nuo mušimo, nes visi buvo mušami kiekvieną dieną ir be jokios progos. Prof. V. Jurgutis nuo mušimo apkurto. Latvių prof. Konst. Čakste nuo mušimo išėjo iš proto ir mirė. Ir po to stovykloje kas savaitę mirdavo po 2-3 žmonės. Po kurio laiko pradėjo siausti šiltinės ir dezinterijos epidemijos. Kalinius niekas negydė ir ligoniais nesirūpino. Siuntinių tarpe buvęs Dr. Starkus slaptai, kiek galėdamas stengėsi ligoniams padėti, bet... juk nei vaistų, nei maisto nebuvo. Stovykloje per savaitę duodavo 250 gr. duonos ir kartą per dieną arklionos sriubos. Siuntinių, kuriuos artimieji siųsdavo iš Lietuvos, negaudavo. Tik 1943 m. pabaigoje prižiūrėtojai staiga šiek tiek susvelnėjo ir pradėjo duoti šiek tiek tokią dalį iš siuntinių.

Koncentracijos stovykloje turėjo visi dirbti. Ištison dienom nešiodavo smėlį ir jei kuris nusilpdavo, ir, betempdamas smėlio vagoną, sugriūdavo, - prižiūrėtojai jį mušdavo.

1943 m. politinių kalinių grupę padarė "garbės kategorininkais". Tada šiek tiek darbą palengvino ir prof. Balys Sruoga buvo paskirtas į stovyklos raštinę raštvedžio padėjėjo pareigoms.

Kai raudonoji armija paėmė Elbingą, Stutthofio koncentracinę stovyklą vokiečiai evakuavo. Joje tuo metu buvo 3500 žmonių: lietuviai, svetimtaučiai inteligentai ir vokiečiai - kriminalistai. Kalinius varė peščiom per kalnus ir sniegą po 40 - 50 km per dieną. Beeinant sušalo ir mirė daugiau kaip 1.500 žmonių. Visas kelias liko nuklotas lavonais. Kalinius apgyvendino Ganze, prie Leonburgo. Čia jau teko kęsti visišką badą. Kaliniai atidavę prižiūrėtojams likusius drabužius, laikrodžius ar ką nors kitą, gavo malonų leidimą - elgetauti apylinkėse. Kalinių lainei, toje apylinkėje atsirado vokiečių išvežtas lietuvis darbininkas, kuris

dirbo ūkyje. Jis nuvogdavo nuo arklių avižas, miltus ir tokiu būdu juos slapta maitino.

Netrukus pasirodė sovietų tankai. Visus kalinius išvarė tolyn. Prof. Balys Sruoga apalpo ir paliko sniege gulintis, nes prižiūrėtojai manė, kad jis jau nebegyvas. Prie jo prišliaužė dar keli tokie pat nusilpę, nušalusiom kojom vokiečių kankiniai: danas, latvis ir vokietis - komunistas. Po dviejų valandų sovietų kariai atrado juos patvoryje ir nuvežė į lauko ligoninę, kuri buvo vokiečio grafo paliktuose rūmuose. Kai jis pagijo, raudonarmiečiai sunkvežimiu nuvežė jį iš Lecnburgo į Torunės tarybinių piliečių surinkimo punktą. Ten jis išgyveno penkias savaites ir dirbo lauko pašto įstaigoje.

Profesorius Sruoga sako, kad kai jis pailsės, pradės rašyti. Prie Stutthofio koncentracijos stovyklos yra didelis miškas, vadinamas "Dievų mišku". Jis nori parašyti eskizinius portretus apie stovyklą ir apie tą mišką, kur yra užkankinti žmonių lavonai. Po to rengiasi rašyti dramą. Stovykloje gyvenamas jis gaudavo popieriaus ir slapta, nematant prižiūrėtojų, jis rašė. Šiuos rankraščius jis dabar turi pas save. "Laisvė" 1945 m. rugpjūčio 31 d.

Gyvenimas Amerikoje

"Draugas" Nr. 207 rašo, kad į Ameriką buvo atvykęs kažkoks lietuvis Ratomskis. "Pamačiau" jis gavęs iš sovietų ambasadės. Jis "šturmavęs ir muštravojęs" bimbų, mizarų, abekų, vabakų /Amerikos lietuvių komunistus/. Jis buvęs numatytas atsisėsti į ministerio Žadeikio kėdę ir būti Quislingo Paleckio atstovu; bet jam tai neišdegė. Amerika Quislingų valdžios Lietuvoje nepripažino ir nepripažįsta. Sukunkuliavus Ratomskiui širdis bei liaudiški jausmai ir jis... susidėjęs savo lagaminėlių ir patylomis išnykęs iš Amerikos, lyg zablokinis muilas. Dabar Ratomskis esąs Lietuvoje.

"Darbininkas" Nr. 65 rašo, kad atsižvelgiant į politinio momento svarbumą, rugpjūčio 21-23 d. Vašingtone įvyko nepaprastas Amerikos Lietuvių Tarybos Vykdomojo komiteto pasitarimas. Pasitarimo kontras buvo nukreiptas į tarptautinės konjunktūros padėtį, ypačingai, kiek ji yra susijusi su laisvos, nepriklausomos ir demokratinės Lietuvos atstatymu bei svetur atsidūrusių lietuvių tretinių padėtimi. Taip pat buvo apsvarstyti tie Potsdamo nutarimų punktai, kurie, tiesiogiai ar netiesiogiai siejasi su Lietuvos gyvybiniais interesais, pirmiausia, numatomu Karaliaučiaus ir jo apylinkės SSRS perleidimo projektu. Tuo reikalu įteiktas Amerikos valdžios įstaigoms specialus memorandumas. Be to, ta proga buvo kreiptasi į visą pilę valdžios įstaigų, tame skaičiuje į Valstybių Departamentą. ALT yra įpareigota painformuoti visuomenę, jog nepaisant paskutinių laiku tarptautinių įvykių, Amerikos vyriausybės nusistatymas Lietuvos atžvilgiu nėra pasikeitęs. Vadinasi, gandai apie tariamą Lietuvos respublikos pasiuntinybės bei jos konsulatų uždarymą, apie mūsų valdžios tariamą duotą sutikimą pripažinti 1940 m. sovietų įvykdytą Lietuvos aneksiją ir t.t., neturi mažiausio pagrindo. Pasitarimų proga, rugpjūčio 22 d. Vašingtone buvo sukviesti ir tretinių reikalams komisijos nariai.

K R O N I K A

Naujas mokslo veikalas apie Lietuvą

Spausdinamas Marijos Alseikaitės-Gimbutienės mokslo veikalas apie priešistorinę Lietuvos kultūrą - "Laidosena Lietuvoje priešistoriniais laikais". Šio veikalas turinys: laidojimo būdai priešistorinėje Lietuvoje /pvz., miližinkapiai, mirusiųjų deginimas ir nedeginimas/. Lietuvos teritorijos paskirstymas į kelis kapų tipus. Atskirų baltų /aisčių/ kilčių - ypatingai lietuvių - susikūrimo pradžia ir jų ribos. Pagoniškas mirusiųjų kultas Lietuvoje /pvz., nemirštantis mirusysis, vėlė, mirusiojo baimė, kapas mirusiojo gyvenimo vieta, mirusiajam dedamos įkapės, pomirtinio pasaulio charakteris, laidojimo apeigos: konservavimas, šermenys, aukos, mirusiųjų valgydinimas/.

Veikalas parašytas Lietuvoje 1942-1944 m., kaip disertacija Vilniaus Universiteto Humanitarinių Mokslų Fakultete, naudojantis atliktų naujausių archeologinių tyrinėjimų Lietuvoje ir kaimynuose duomenimis. Spausdinamas Tūbingene vokiečių kalba, kad knyga būtų prieinama Skandinavų, Pabaltijo ir kitų kaimyninių tautų mokslininkams. Pridedama santrauka lietuvių kalba. Knyga turės ca 200 psl. teksto, 112 paveikslų /fot. ir pieš./ ir 4 priešistorinės Lietuvos žemėlapius. Numatoma baigti spausdinti iki 1946 metų pabaigos.

Knygą leidžia "Alkos" leidykla Tūbingene /Württembergas - prancūzų zona/ Gartenstr.26 - 1. Knygą išleisti sutiko prancūzų karinė valdžia.

Lietuvio rašytojo veikalas šveicarų scenoje

Žymiojo lietuvių rašytojo L.C.Milašiaus /prieš kelerius metus mirusio Paryžiuje/ veikalas "Miguel Manara" buvo inscenuotas. Jį inscenizavo šveicarų aktorius Paul Pasquier ansamblis. Šis veikalas jau buvo statytas Ženevoje, Lozanoje, Friburge, Neuchatelyje, Berne ir kituose Šveicarijos miestuose, visur susilaukdamas didelio pasisekimo.

Lietuvių Kultūros Draugija Pietų Afrikoje

Lietuvių Amerikos Informacijos Centro /LAIC/ pranešimu, tolimajame Pietų Afrikos žemyne prieš porą metų įsikūrė Lietuvių Kultūros Draugija. Pastaruoju metu ji savo veiklą dar labiau išplečia ir daro žygių Lietuvos žmones medžiaginiai parenti. Lietuvių Kultūros Draugija palaiko kontaktą su Lietuvių Amerikos Informacijos Centru.

Knyga apie Baltijos valstybių nepriklausomybę

Laikraštis "Amerika" praneša, kad Brazilijos sostinėje Rio de Janeiro išspausdinta Baltijos valstybių nepriklausomybę ginanči knyga: "Os Estados Bálticos, sua Situacao o seus Dereitos". Ją išleido bendromis pastangomis Lietuvos, Latvijos, Estijos konsulai.

Kultūrininkų Kongresas Lietuvoje

Šią vasarą Vilniuje buvo sušauktas Lietuvos kultūrininkų kongresas į kurį buvo suvežti artistai, rašytojai, dailininkai, gydytojai, agronomai, inžinieriai ir daug mokytojų. Kongrese dalyvavo apie 500 žmonių. Sveikinimo kalboje Justas Paleckis pasidžiaugė, kad "Lietuvos kultūra paplito ir kitose tarybinėse respublikose."

Literatūrinės valandėlės Vilniaus radijofone

Per Vilniaus radiją kasdien transliuojamos literatūrinės valandėlės, kurių programą be retų išimčių sudaro sovietinių autorių ir lietuvių kalbą išverstų feljetonų skaitymas. Valandėles praveda V. Zulonas, P. Radzevičius ir poetas Kazys Inčiūra.

Vilniaus radijas pranešė, kad iš Rytų atvykę pareigūnai suorganizavo komunistų partiją ir vadovauja visam gyvenimui. Tarybinės Lietuvos dabartinė konstitucija busianti pakeista ta prasme, kad busianti labiau centralizuota kontrolė. J. Paleckis pasižymėjusius "lietuvius" /Morozovą, Kapralovą, Mironcovą ir kitus/ apdovanojęs ordenais. Ankstesnė Lietuvos ūkio sistema busianti panaikinta. Per Vilniaus radiją nuolat minimos lietuvišiais vadinamų Baukovo, Mitronovo, Timofejevo pavardės.

Vyskųpų laiškai lietuviams

Kauno Arkivyskupas ir Metropolitas Juozapas Skvireckas, Kauno Vyskupas Pagelbininkas Vincentas Brizgys ir Vilkaviškio Vyskupas Pagelbininkas Vincentas Padolskis rugsėjo 8 dienos švenčiausios Panelės Marijos Gimimo Dienos ir Tautos Šventės proga išleido ganytojinį laišką ištrėmimo gyvenantiems lietuviams. Šis Lietuvos vyskųpų laiškas buvo išspausdintas "Mūsų Kelio" laikraščio Nr. 2 ir Munchone leidžiamo laikraščio "Aidai" Nr. 4. Šiame laiške, be kitko, rašoma:

"Kaip šiandien mes būtume laimingi, jei galėtume Aušros Vartuose Marijai savo sielvartus išsakyti! Tas veržimasis prie Marijos mūsų šiandien yra ypač jaučiamas, kadangi jos gimimo šventė yra visos mūsų tautos šventė ir kaip mes norėtume šiandieną garbinti Mariją mūsų krašto šventovėse, kur Marija visuomet taip meilčiai žvelgė į mus, savo vaikus, kaip meilčiai ji visuomet žvelgė į mūsų tėvus ir tėvų tėvus bei senuolius. Deja, šiandien mes esame toli nuo jos altorių. Lietuvoje ir belieka tuo tarpu tik ilgesiu gyventi. Bet jau dabar mes kvieskime Mariją vardu mūsų grįžimui iš ištrėmimo į tėviškės gimtąsias pastoges. Kaip kadaise Zorobabelis vedė žydų minias iš Babilonijos nelaisvės į šventąją Palestinos žemę, taip dabar Marija teadvauš mūsų grįžimui į Marijos žemę-Lietuvą, kur ji vėl mus sušburs savo šventovėse apie savo altorius".

Šaukiamas Lietuvos miškininkų suvažiavimas

Hanau Lietuvių Stovyklos Miškininkų Sekcija šaukia savo stovykloje-Hanau mieste, Lamboystrasse, 1945 m. spalio 24 ir 25 d. miškininkų suvažiavimą, į kurį kviečia atvykti visus Vokietijoje gyvenančius miškininkus ar bent jų atstovus pasitarti miškininkams rūpimais klausimais. Atvykus kreiptis į sekcijos pirmininką-dipl. miškininką P. Šilą, gyv. 3a bloke, 62 kambary.

POLITINIŲ ĮVYKIŲ APŽVALGA

Mūsų priverstinio gražinimo klausimas išspręstas

Praėjusios savaitės politinių įvykių apžvalgoje buvo galima patiekti skaitytojams maloni žinia dėl Rusijos nepasisekimo, siekiant sąjungininkų pagalbos varu įvykdyti Baltijos piliečių "repatriaciją". Prie apžvalgoje pacituotų spaudos balsų dabar jau galima pridurti oficialų gen. Eisenhowerio pareiškimą tuo pačiu reikalu. Spalių 5 d. gen. Eisenhoweris uždraudė išvežti iš amerikiečių zonos į rusų zoną Rusijos pavaldinius, jeigu pastarieji su tuo nesutinka. Ta pačia proga buvo pareikšta, kad Amerikos karinė vyriausybė visada bus priešinga išvežti Baltijos piliečius ir tuos asmenis, kurie apleido Rusiją prieš 1940 m. Turbūt, per visą išgyventą amerikiečių ir britų globoje laiką nė vienas lietuvis nebuvo suabejojęs tikrosios demokratijos žmoniškumu, mūsų klausimą sprendžiant. Šiandieną jau kiekvienam lietuviui galutinai paaiškėjo, kad jis, taip manydamas, nebuvo suklydęs. Lįjka dabar tikėtis, kad ir galutinis mūsų klausimo sprendimas susilauks vienintelės mums visiems pageidaujamos formos.

Drauge su politinės problemos pusės sutvarkymu atsiranda vilties, kad ir mūsų materialiniai reikalai, bent kiek jie liečia gyvenančius stovyklose, gali pagerėti. Šią viltį teikia prez. Trumano laiškas gen. Eisenhoweriui, kuriame jis reikalauja įvykdyti Potsdamo konferencijos nutarimus, liečiančius išvežtuosius asmenis ir žydus. Gen. Eisenhoweris turįs jį painformuoti, ką jis tuo reikalu padaręs. Pirmaisiais okupacijos mėnesiais reikėję nugalėti milžiniškus uždavinius, bet dabar atėjęs laikas, nedelsiant sutvarkyti išvežtųjų asmenų, ypatingai žydų problemas. "Mes turime padidinti mūsų pastangas pagelbėti šitiems žmonėms išeiti iš stovyklų ir juos apgyvendinti padoriuose namuose, kol jie galės būti gražinti namo ar, apskritai, evakuoti. Tokie namai turi būti rekvizuoti iš vokiečių", pasakyta prez. Trumano laiške.

Gen. Eisenhoweris jau paskelbė visą eilę priemonių, kurios tuo tarpu atrodo turėtų daugiausiai pagerinti žydų būklę. Tačiau jam gerai žinomi ir mūsų vargai. Ir tai ne tikrai iš savo skyrių viršininkų pranešimų, bet ir tiesioginio kontakto keliu. Kaip visiems žinoma, rugsėjo 17 d. gen. Eisenhoweris lankėsi Baltijos kraštų piliečių gyvenamoje stovykloje Mūchene.

Londono Konferencijai sugriuvus

Kad užsienių reikalų ministerių tarybos konferencija Londone baigėsi visišku nepasisekimu, niekas neginčija. Tarybos sekretoriato sudarymas ir susitarimas keliais antraeiliais klausimais nieku būdu negali pavaizduoti darnaus trijų savaitių ir 39 posėdžių darbo. Konferencija pasibaigė ne tik nepadariusi jokio nutarimo, bet net nepasirašiusi baigiamojo protokolo. Ji nutrūko dėl grynai formalių motyvų, nes nesutarė dėl procedūros. Rusų delegacija norėjo išskirti kai kurių klausimų svarstyme Prancūziją ir Kiniją. Mat, Trumanas ir Churchillis su Atlee kitaip aiškina Potsdamo nutarimus negu Stalinas. Pirmąją konferencijos dieną, rugsėjo 11, buvo susitarta, kad visos penkios delegacijos dalyvaus visų klausimų

svarstyme, tačiau rugs. 22 Molotovas pareiškė apgaileistaujęs tada padarytą klaidą ir paprašė nutarimą panaikinti. Suo tuo nesutiko kiti ministrai. Norėdama išgelbėti derybas, Amerikos delegacija buvo linkusi į įvairius kompromisus su sąlyga, jeigu padarytieji nutarimai bus pateikti taikos konferencijai, kurioje dalyvautų nuolatiniai Jungt. Tautų Organizacijos Saugumo Tarybos nariai, visi Europos Jungt. tautų nariai ir tie ne Europos kraštai, kurie žymiai prisidėjo prie karo. Molotovas principiniai su tuo sutiko, bet pareiškė negalintis nieko išsipareigoti, be asmeninio kontakto su savo vyriausybe. Tokiems priešingumams susidarius, neliko nieko kito, kaip konferenciją rugs. 2 nutraukti. Tiesa, Molotovas dar norėjo tęsti posėdžius rugsėjo 3 d. ir apsvarstyti kairiuosius nepajudintus klausimus, bet jo siūlymas nerado pritrimo.

Konferencijai nutraukus, visi delegacijų vadai - užs. reik. ministrai buvo pareiškę įsitikinimą, kad konferencija nenutrūko, o tik liko atidėta, kol pavyks susitarti visais ginčytiniais klausimais. Deja, per tas kelias dienas, kurios praslinko nuo konferencijos pabaigos, nepasireiškė jokių žymių, kad susitarimo kryptimi būtų padarytas bent vienas žingsnis. Priešingai maskviškės "Izvestija" spalio 5 d. vedamajame stačiai pareiškė, kad bendradarbiavimas galės susvyruoti, jeigu Amerikos ir Anglijos vyriausybės nepakeis savo nusistatymo, absoliučiai priešingo Potsdamo konferencijos nutarimams; iki šiol gana sklandžiai bendradarbiavusi Berlyno sąjunginė komendantūra staiga nebepajėgė išspręsti, palyginti, ne taip jau reikalingo profesinių sąjungų klausimo; marš. Žukovas atsisakė vykti į Ameriką vizito pas prez. Trumaną; Balkanuose pasireiškė komunistų aktingumas ir nebenoras tartis su opozicija ir t.t.

Taigi gana darniai bendradarbiavusios sąjunginės valstybės karo metu, taikos laikotarpiui atėjus, nebepajėgia susikalbėti. Lieka laukti, kaip šis nesutarimas plėtosis toliau: ar jis užges ar vis labiau išsiliepsnojančia ugnimi plės.

Nauja gaida gen. de Gaulle kalboje

Vokietijos kaimynė Prancūzija visada su tam tikru susirūpinimu, o kaikada ir su neapykanta žiūrėjo į Vokietijos galybės kilimą. Tas pats susirūpinimas kyšo ir dabar, kai gen. de Gaulle reikalauja atimti iš Vokietijos jos ginklavimosi nugarkaulį - Ruhr kraštą ir jį pavesti ar Prancūzijai ar tarptautinei kontrolei valdyti. Toks reikalavimas, žinoma, negali susilaukti vokiečių simpatijos. Visdėlto gen. de Gaulle, kalbėdamas spalio 3 d. į vokiečius administracijos pareigūnus Saarbrückene, rado reikalo užakcentuoti būtinumą bendradarbiauti prancūzams su vokiečiais, kaip europiečiams ir kaip žmonėms. Kalbėdamas spalio 5 d. Strassburge, gen. de Gaulle pareiškė, kad Reinas nebėra siena tarp priešų, o yra dvi vakarų Europos tautos jungianti juosta. Atrodo, kad gen. de Gaulle labai stipriai cementuoja vakarų bloką.